

Araştırma Makalesi / Research Article

1923'TEN 2023'E EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN TARİHÇESİ

Seda ÖZ YILDIZ¹

ÖZ

Bu çalışmanın konusunu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin iç güvenlik teşkilatı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yüz yıllık tarihçesi oluşturmaktadır. Çalışmada tarihsel araştırma yöntemiyle Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kuruluşundan itibaren idari ve hukuki yönden önemli değişim noktalarının neler olduğu sorusuna yanıt aranmaktadır. Akademik literatürde Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemine odaklanan Türk polis tarihi çalışmalarına rastlanmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz yıllık siyasi tarihi bağlamında Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kronolojik gelişiminin ilk kez bütünlüklü bir biçimde ele alınışı, bu çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Araştırmanın kuramsal temelinde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Fransız modeli bir idari ve hukuki yapılanması ile merkezi örgütlenmeye dayalı bürokratik bir geleneğe sahip olması üzerine odaklanılmaktadır.

Elde edilen veriler doğrultusunda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kronolojik gelişimi temel olarak beş başlık altında ele alınmıştır. Birinci bölümde Erken Cumhuriyet Dönemini kapsayan 1923-1950 yılları arasında Emniyet Genel Müdürlüğü'nün işlevsel ve mevzuat değişimleri betimlenmiştir. İkinci bölümde, Türkiye'nin demokratikleşme ve kentleşme pratiğiyle birlikte 1950'li yıllarda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün değişen güvenlik parametreleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri darbelerinin Emniyet Genel Müdürlüğü üzerindeki etkileri özetlenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü 1990'lı yıllarla birlikte hız kazanan küreselleşme ve terörle mücadele faaliyetlerinin Türk polis teşkilatı üzerindeki etkilerine odaklanılmaktadır. Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise 2000'li yıllardan günümüze, diğer bir deyişle yüz yıllık cumhuriyet tarihinin son çeyreğinde hız kazanan güvenlik krizleri karşısında Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kurumsal refleksleri ele alınmaktadır. Çalışmanın sonunda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün sivil ve dinamik idari yapısının giderek güçlendiği ve 21. yüzyıl krizlerine daha hızlı ve etkin kurumsal çözümler ürettiği öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Polis, Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis tarihi.

¹ Doç.Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, ozseda@gmail.com ORCID: 0000-0002-2130-3938

THE HISTORY OF GENERAL DIRECTORATE OF SECURITY FROM 1923 TO 2023

ABSTRACT

The subject of this study is the history of the General Directorate of Security which is the police organization of the Republic of Türkiye in the centennial year of its establishment. The study seeks to answer the question of what have been the important administrative and legal change points of the Türkiye National Police since its establishment through historical research. In the academic literature, studies on the history of the Türkiye police focus mainly on the Ottoman period and generally on the early Republican period. The unique aspect of this study is that it deals with the chronological development of the Türkiye National Police in the context of the hundred-year political history of the Republic of Türkiye. On the theoretical basis of this study, it is argued that the General Directorate of Security has a bureaucratic tradition based on centralized organization with a French model administrative and legal structure.

In line with the data obtained, the chronological development of the General Directorate of Security is discussed under five headings. The first section describes the functional and legislative changes in the General Directorate of Security between 1923 and 1950, which also covers the early Republican period. In the second section, the basic security parameters of the General Directorate of Security in the 1950s are examined along with Türkiye's practice of democratization. The third section summarizes the effects of the coups of May 27, 1960, March 12, 1971 and September 12, 1980 on the Türkiye National Police. The fifth and final part of the study deals with the institutional reflexes of the General Directorate of Security in the face of the security crises that have accelerated since the 2000s, in other words, in the last quarter of the hundred-year history of the republic. At the end of the study, it is argued that the civilian and dynamic administrative structure of the General Directorate of Security has gradually strengthened and produced faster and more effective institutional solutions to the crises of the 21st century.

Keywords: *Police, General Directorate of Security, History of police.*

GİRİŞ

Tomlins'in (1993) devlet ideolojilerini incelediği pek çok eserinde dile getirdiği üzere polisin tarihi, devletin tarihinden ayrı düşünülmemekte ve herhangi bir devletin polislik kurumunu analiz etmeksizin o devletin ideolojik yönünü tam anlamıyla kavramak mümkün olmamaktadır. Bu bakış açısından hareketle, bu çalışmanın konusunu kuruluşunun yüzüncü yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin polis teşkilatının tarihçesinin derlenmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze hangi önemli aşamalardan geçerek mevcut idari yapısına ulaştığının tarihsel bir izleğinin oluşturulmasıdır. Bu amaca ulaşmak için Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi tarihi içerisinde önemli köşe taşı olaylarla Türk polis teşkilatındaki temel değişim ve dönüşümler arasındaki ilişki, tarihsel bir araştırma yöntemi izlenerek ortaya konulmaktadır.

Bir ülkedeki polis teşkilatının analizinin devleti anlamak kadar toplumu anlamak için de bir gösterge olduğu ileri sürülebilir. Örneğin polisin merkezi idari yapı ile yönetimi ya da adem-i merkeziyetçi yönetim biçimine sahip oluşu, polisin güç kullanımı ya da hizmet odaklı görevlendirilmesi, güç kullanımındaki yetkilendirme ve polislik teşkilatın silah donanımı gibi unsurlar, aynı zamanda devlet toplum ilişkisinin de yansımaları içermektedir. Polis, kamu düzeni, hukuk sistemi ve güvenlik gibi eşdeğer kavramlar eşliğinde toplumun bir tezahürünü oluşturmaktadır (Neocleous, 2000: 12). Bu açıdan Türkiye'nin siyasi ve idari tarihçesini daha anlaşılır hatlarıyla ortaya koymak adına Emniyet Genel Müdürlüğü'nün tarihçesinin analizinin önemli bir araştırma konusu olduğu düşünülmektedir.

Dünyada özerk ve modern polislik kurumlarının çıkış noktası coğrafi olarak Avrupa kıtasıdır. Özellikle insan hakları temelinde suçlu kanıtlanana kadar kişinin masum sayıldığı, şüphe ve yargı unsurlarının birbirinden ayrıldığı ceza muhakemesi sisteminin daha yaygın olarak uygulanmaya başlandığı 18. yüzyıl Avrupa'sında özerk bir polislik kurumunun varlığı önem kazanmıştır (Kunter vd. 2010). Ceza muhakemesi sisteminde şüphelilerin yakalanması, delillerin toplanması, suçların aydınlatılması gibi hususlarda modern polislik kurumlarına ihtiyaç artmaktadır. Bu noktada başta Fransa olmak üzere Avrupa kıtasında polislik hizmetlerinin askerden bağımsız özerk bir idari yapı olarak kurulmasının modern devletin bir göstergesi

olduğunu söylemek mümkündür (Gleizal vd. 2000). Modern devletlerde polislik faaliyetleri hem toplumu denetleme hem de hukukun üstünlüğü ilkesi üzerine odaklandığı için polisliğin devletin egemenlik, hukuka uygunluk ve siyasi rejim unsurlarıyla doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

Türkiye'deki polislik kurumunun kuruluş felsefesine bakıldığında temel olarak odak noktasının iç güvenlik yönetiminde merkezileşme, denetim ve modernleşme ekseninde bir idari yapılanma ihtiyacına dayandığı öne sürülebilir. Netice itibarıyla Emniyet Genel Müdürlüğü'nün modern bir polislik kurumu olarak ilk kuruluşu Cumhuriyet'in kuruluşundan daha eski bir tarihe, Tanzimat Dönemi'ne dayanmaktadır. 1826 yılında II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu dahilinde genel bir güvenlik açığının yaşandığından bahsetmek olanaklıdır. Nitekim 19. Yüzyılın ilk çeyreğine kadarki süreçte de İmparatorluk içinde gerek İstanbul gerekse taşra dahilinde merkezi, yeknesak ve tam anlamıyla yönetilebilir bir asayiş sisteminden söz etmek mümkün değildir. Nihayet 1846 yılında bu ihtiyacı karşılamak adına merkezi bir asayiş teşkilatı olarak Zaptiye Müşiriyeti kurulmuştur (Alyot, 2008: 68). Bununla birlikte Osmanlı döneminde polis teşkilatının kuruluş tarihi olarak İstanbul Polis Teşkilatı'nın kuruluş tarihi olan 10 Nisan 1845 kabul edilmektedir (Alyot, 2008: 69).

Osmanlı İmparatorluğu dahilinde 19. yüzyıl ortalarında teşkil edilmeye başlanan polislik kurumunun ihtiyacı olan merkezi, denetlenebilir ve modern idari yapısı için Fransa'daki iç güvenlik yönetim sistemi model alınmıştır (Yıldız, 2015). Türk polis teşkilatının bu kuruluş felsefesi ve idari yapılanma biçiminin anlaşılması, özellikle Cumhuriyet dönemi Emniyet Genel Müdürlüğü'nün dönüşüm ve değişimlerini anlamak için de önemli görülmektedir. Bu noktada erken dönemde ulusal birliğini sağlamış, merkezi bir devlet idari yapısı dahilinde farklı etnik ve millî kimlikleri barındıran Fransa, özellikle 19. Yüzyılda dağılmaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir rol model olmuştur. Nitekim gerek II. Abdülhamit gerekse akabinde İttihat ve Terakki dönemlerinde merkezîyetçi, silahlı ve toplumsal denetimi kolaylaştırıcı Fransız tipi bir zabıta teşkilatı ve idare geleneği söz konusu dönemlerdeki pek çok iç güvenlik meselelerine de hızlıca müdahale edilmesini sağlamıştır (Levly, 2009). 1845'ten Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde her ne kadar zaman zaman İngiltere ve Almanya gibi

ülkelerin polis ve jandarma teşkilatları örnek alınarak Osmanlı polis teşkilatında çeşitli reformlar yapılmak istense de uygulama aşamasında yine kısa sürede Fransız modelinin polislik kurumunun idari ve hukuki altyapısına dönüldüğünü söylemek mümkündür. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da da liberal devletçi yaklaşımla iktidara gelen yöneticiler her ne kadar kendi ülkelerinde başta İngiliz tipi polislik modellerini vaat etse de yönetime geldikten sonraki aşamada iktidarı sürdürebilmek adına neredeyse tüm kıta Avrupası ülkelerinde Fransız modeli polisliğe geçilmiştir (Levly, 2009: 162). Osmanlı İmparatorluğu da bu genellemenin dışında değildir.

1. TÜRKİYE'DE CUMHURİYET YÜZYILININ İLK ÇEYREĞİNDE TÜRK POLİSİ

Akademik literatüre bakıldığında Türkiye'de polislik teşkilatının tarihçesiyle ilgili araştırmaların önemli bir kısmının Osmanlı dönemi üzerine yoğunlaştığı ve pek azının Cumhuriyet dönemini kapsadığı söylenebilir. Bunun altında yatan pek çok sebep olmakla birlikte Osmanlı dönemine dair polis arşivlerinin yakın Cumhuriyet dönemine ait polis arşivlerine kıyasla daha kolay erişilebilir olmasının önemli etken olduğunu ileri sürmek mümkündür. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenlik tehditleri yönünden hassas süreçlerden geçtiği dönemlere ilişkin polislik çalışmaları söz konusu dönemlerin üzerinden uzun zaman geçtikten sonra gerçekleştirilmiştir. Örneğin erken Cumhuriyet dönemine ilişkin tarafsız ve bağımsız akademik çalışmalar arasında polislik araştırmalarının da ilk kez yer alması 1940'lı yılların sonuna denk gelmektedir.

Avrupa kıtasında 17. yüzyıldan itibaren ulusal devlet egemenliğinin öne çıkan göstergelerinden biri de devlet içinde kamu düzeninin oluşturulabilmesidir. Diğer bir deyişle Poggi (2007)'nin de ifade ettiği üzere bir devlet ancak etkin polislik faaliyetleri yerine getirdiği ölçüde egemenlik iddia edebilmektedir. Bu noktada özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası daha Millî Mücadele döneminde iken sonrasında kurulacak olan Türkiye devletinin egemenlik anlayışının polislik faaliyetleri açısından belirlendiğini söylemek mümkündür. Örneğin İstanbul'daki saraya bağlı polis teşkilatının yok sayılarak Ankara hükümetine bağlı bir polislik kurumunun teşkil edilmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda işgalci devletler tarafından polislik kurumuna alınan Ermeni, Rum ve diğer ayrılıkçı fikirlere sahip polis yöneticilerinin görevlerine son verilmesi, 1922 yılında İstanbul'daki Emniyet

Umum Müdürlüğü kapatılarak Ankara merkezli Emniyet Umum Müdürlüğü ve bağlısı taşra teşkilatlarının kurulması Ankara hükümetinin egemenlik iddiasının temel göstergeleridir (Ergut, 2012).

Türksiyasal hayatında erken cumhuriyet dönemi olarak tanımlayabileceğimiz 1923-1943 yılları arasındaki dönemde Türk polis teşkilatına yönelik reform ve değişimlerin özellikle 1930'lu yıllarda hızlandığı görülmektedir. Söz konusu dönemde Türk polis teşkilatında yaşanan en önemli değişim, hukuki ve idari yapılanma üzerine odaklıdır. Birinci Dünya Savaşı döneminde devletin ekonomik, askeri ve sosyal sermayesinin neredeyse tamamı, iç ve dış güvenliğin sağlanması yönünde harcanmış ve 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile tüm bu kayıpların yeniden ve hızla yerine konulması hedeflenmiştir (Zürcher, 2009). Her ne kadar Cumhuriyet'in ilanının ardından Türkiye'nin dış güvenlik meseleleri önemini bir nebze kaybetmiş olsa da yeni rejimin ve yönetim biçiminin topluma sirayeti noktasında iç güvenliğin sağlanması öncelik haline gelmiştir. Zira yeni bir devlet biçiminin halk üzerindeki meşruiyetinin temel göstergelerinden birini de güvenliğin tesisi oluşturmakla birlikte yeni rejimin halk tarafından içselleştirilmesi çok da kolay olmamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de yaşanan rejim karşıtı iç ayaklanma ve isyan olaylarından yola çıkarak bu sonuca ulaşmak mümkündür.

Cumhuriyet'in ilanından itibaren Türkiye'de bir süre 1907 ve 1913 yıllarında yürürlüğe girmiş polis mevzuatı değiştirilmeden uygulanmaya devam etmiştir (Yıldız, 2015). 1925 yılında Şeyh Said isyanı adıyla bilinen cumhuriyet rejimine karşı hilafetin yeniden getirilmesi maksatlı başlayan ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yayılan iç ayaklanmaların bastırılması için polis teşkilatının güçlendirilmesi meselesi ivedilikli olarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin gündemine gelmiştir (Zürcher, 2009: 68). Ancak bu dönemde Türk polis teşkilatının bahsi geçen olaylarda iç güvenliği sağlamak için yeteri kadar başarı gösterememesi neticesinde pek çok doğu ve güneydoğu ilinde yaklaşık iki yıl sıkıyönetim ilan edilmiştir. Aslında polisin iç güvenliği sağlamadaki zafiyeti ve sıkıyönetim ilanı, karşılıklı bir neden sonuç ilişkisi içeren bir durumdur. Zira polisin iç güvenliği sağlamada yetersiz kabul edilmesi sıkıyönetim ilanını gerekli kılarken, sıkıyönetim dönemleri ise polisin iç güvenliği sağlamada daha pasif role bürünmesini sağlamıştır.

Diğertaraftan Erken Cumhuriyet Döneminin polis teşkilatına yüklediği temel sorumluluk, devlet rejimi ve anayasal sisteme yönelik tehditlerin bertaraf edilerek cumhuriyet değerlerinin halka benimsetilmesi üzerine önceliklendirilmiştir. Bu misyon, özellikle merkezi ve güçlü bir polis idaresi sistemini elzem kılmıştır. Bu aşamada eğitim, lojistik ve nitelikli personel başta olmak üzere polis teşkilatının pek çok gereksinimi ortaya çıkararak çözüm sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede erken cumhuriyet döneminde nüfusun yaklaşık %75'inin kırsal alanda yaşıyor olması, kent güvenliğinin göreceli olarak kırsal alan güvenliği kadar öncelik taşımamasına da neden olmuştur (Zürcher, 2009). 1925 yılındaki geniş çaplı isyanların bastırılmasının ardından ise Ankara'daki merkez polis teşkilatı eğitim, personel ve teçhizat yönünden güçlendirilerek "Emniyet-i Umumiye Umum Müdürlüğü" adını almıştır (EGM, 1995). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik yetersizliklerin polis teşkilatını da yakından etkileyerek ulaşım, haberleşme gibi teknik imkân yetersizlikleri, karakol binalarının sayı ve teşrifat açısından donanım eksiklikleri ile eğitim reformlarına bir süre yeteri kadar bütçe ayrılmadığını söylemek mümkündür (EGM, 1995).

Erken Cumhuriyet Dönemi polis teşkilatının dönüşümündeki bir diğer olay ise Menemen Olayı'dır. 1930 yılında yaşanan "Menemen Olayı" diye bilinen cumhuriyet rejimine karşı iç ayaklanma, polis teşkilatında daha köklü reformların gerçekleştirilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki şehir merkezlerindeki iç ayaklanmaların bastırılmasında her ne kadar ordudan faydalanılsa da özellikle istihbarat ve halkın gözetimi noktasında etkin ve güçlü bir polislik kurumuna duyulan ihtiyacın bu dönemde bir kez daha ön plana çıktığı görülmektedir. Menemen Olayı sonrasındaki dönemde özellikle hukuki ve idari yönden güçlendirilmiş bir polis teşkilatının kurulmasına yönelik olarak bir dizi reform gerçekleştirilmiştir. 1932 yılında yürürlüğe giren 2049 sayılı Polis Teşkilat Kanunu, 1934 yılında yürürlüğe giren 2559 sayılı Vazife ve Salahiyet Kanunu ile 1937 yılında yürürlüğe giren 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu idari ve hukuki reformların temelini oluşturmaktadır. Söz konusu hukuki düzenlemelerin önemli bir kısmının günümüzde hala yürürlükte olması, yapılan idari reformun köklü ve vizyoner yönüne işaret etmektedir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen hukuki ve idari reformların aynı zamanda merkezi bir polis bürokrasisinin de oluşturulmasının öncülü olduğu

söylenbilir ki her ne kadar ilk bakışta pejoratif bir anlama sahip gibi görünse de bu bürokratik yapı ilerleyen yıllarda polis teşkilatının gücünün korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Polislik kurumunda özellikle 3201 sayılı Kanun ile oluşturulan teşkilat yapısında merkezden taşraya uzanan her biri ayrı bir görev ve sorumluluk sahasına sahip beş temel şube ve alt birimleri dahilinde bir organizasyon yapısı kurulmuştur. Söz konusu yapı 1973 yılına kadar Emniyet Genel Müdürlüğü'nde uygulanmaya devam etmiştir (EGM, 1983). Özellikle bu dönemde ilk kez yabancılarla ilgili bir polislik birimi, Dördüncü Şube adıyla teşkil edilmiştir. Bununla birlikte polislik faaliyetlerinin halka ve teşkilata iletilmesi maksadıyla kurulan yayın işleriyle ilgili Beşinci Şube'nin kurulması ise dönemin pek çok Avrupa ülkesinin polis teşkilatının ilerisinde bir vizyona işaret ettiği düşünülmektedir.

1930'lu yılların başında gerçekleşen Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki köklü idari ve hukuki reformların başarıyla uygulanmasında önemli bir engelin ise kurumsal kültürde hedeflenen vizyona sahip polis personelinin eksikliği olduğu söylenebilir. Bu çerçevede nitelikli personelin yetiştirilmesi maksadıyla 6 Kasım 1937'de Polis Enstitüsü kurulmuştur. Polis Enstitüsü'nün kuruluş felsefesi de tıpkı teşkilatın kuruluşu gibi Fransa'daki polis eğitim sistemine dayanmaktadır. 1938 yılında da Enstitü tarafından verilen çok yönlü, teorik ve pratik eğitime hazır öğrenciler yetiştirilebilmesi ve polis örgüt kültürünün perçinleştirilebilmesi maksadıyla Polis Koleji kurulmuştur (EGM, 1995). Polisin kurumsal olarak kendi bünyesinde teşkil edilen eğitim birimlerinden personel yetiştirme fikri ise kıta Avrupası model polisliğin temel felsefesini oluşturmaktadır (Bayley, 1975). Eğitim ve nitelikli personel yetiştirilmesine yönelik söz konusu reformlar aynı zamanda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün idari yönetim erkini de güçlendiren yenilikler olarak nitelendirilebilir.

Atatürk'ün ölümünün ardından İsmet İnönü liderliğinde kurulan yeni hükümet dönemi ise iç ve dış güvenlik açısından kaotik bir süreçle başlamıştır. Bir yanda 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı ve söz konusu dönemin Türkiye üzerindeki siyasal ve ekonomik baskısı, diğer yanda ise Cumhuriyet dönemi inkılaplarına halk nezdinde duyulan direncin Atatürk'ün ölümü sonrasında artması İnönü hükümeti dönemine damga vuran iki temel olay olmuştur. Bu devlet ve toplum arasındaki gerilim ise polis halk ilişkilerine çok kısa sürede yansarak "polis ve vatandaş arasında bir kopukluk" oluşturmuştur (Ergut, 2012: 304). Her ne kadar Polis Enstitüsü ilk mezunlarını vermeye başlamış olsa da ülke genelinde

polis amir ve memurlarının eğitim seviyesi beklenen noktaya ulaşmasının zaman alacağı açıktır. Eğitimsiz polislerin ise devletin kendilerine verdikleri yetki ve gücü hukuksuz biçimde kullanabilmeleri daha olası idi. Bu dönemde polislik mesleğinin genel olarak halkın alt sosyoekonomik sınıfına dair çok da saygın bir meslek olmadığından bahseden Alyot, İnönü döneminde “İlk tahsilliler bile, polis mesleğine, başka sahalarda iş bulamayacak kadar zayıf oldukları takdirde müracaat ederler, orta tahsilli memleket çocukları ise, polis mesleğini akıllarından bile geçirmezlerdi” demektedir (Alyot, 1947: 655). Polis Enstitüsü’nün hedeflenen mezun amir sayısına ulaşana kadar söz konusu dönemde “hukuk ve siyasal bilimler mezunları ile lise ve ortaokul mezunlarından istekli olanların polisliğe alınması yoluna gidilse de bu çabalar eğitim seviyesi yüksek kişilerin polisliğe girişini motive etmekte yetersiz kalmıştır” (Alyot, 1947: 656).

4 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun 18. maddesinde yer alan aşağıdaki ifade dikkat çekicidir:

Fevkalade hallerde ve devletin emniyet asayişini ve içtimai nizamı tehdit ve ihlal kabiliyetini haiz vaziyetlerde bu hal ve vaziyetleri ihdas edeceklerinden veya devamına müessir olacaklarından şüphe edilenleri, sebep ortadan kalkıncaya kadar, polis nezaret altına alabilir. Bu hal ve vaziyetlerin ve devamının takdir, en büyük mülkiye amirine ait olup, bu sebeplerden dolayı nezaret altına alınacaklar, en büyük mülkiye amirinin takdir ve emri ile, sebep ortadan kalkıncaya kadar, nezaret altında tutabilirler. (Yıldız, 2015: 76).

Nitekim polise geniş bir tutuklama yetkisi veren söz konusu kanuna dayanarak İnönü döneminin olağanüstü şartlarını da göz önüne alarak vali ve kaymakamların onayıyla polisler, herhangi bir hâkim kararına ihtiyaç duymaksızın şüpheli gördükleri şahısları üç aya kadar nezarethanede tutabiliyorlardı (Yıldız, 2015). Özellikle söz konusu uygulama çerçevesinde CHP politikalarına karşı olan, hükümet politikaları aleyhine yazı yazan, siyaset yapan kişiler üzerine polislik faaliyeti ile baskı mekanizması geliştirildiği söylenebilir (Akandere, 1988: 235).

Netice itibariyle erken Cumhuriyet döneminde merkezi ve sivil bir iç güvenlik teşkilatı olarak kurulan Emniyet Genel Müdürlüğü’nün idari, hukuki, personel ve lojistik yönden vizyoner reformlarının temel itici gücünün ülkenin güncel iç güvenlik tehditleri olduğu görülmektedir. Diğer taraftan iç güvenlik

tehdidinin devlet rejimini doğrudan tehdit etmesi durumunda ise polisin halk nezdindeki meşruiyetinin askıya alındığı söylenebilir. Bu kurumsal reflekslerin ise Napoleon dönemi Fransız polis teşkilatı uygulamaları ile doğrudan örtüşen bir yönü bulunmaktadır.

2. 1950'Lİ YILLARDA DEMOKRATİKLEŞME, GÜVENLİK POLİTİKALARI VE POLİS

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren otuz yıla yakın bir süre iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1950 genel seçimleri ile yerini Demokrat Parti (DP) hükümetine bırakmıştır. Bu noktada her ne kadar yeknesak bir CHP politikasından bahsetmek olanaklı olmasa da Cumhuriyet Dönemi'nde ilk kez 1950 yılında İçişleri Bakanlığı'nın ve dolayısıyla Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yeni ve farklı bir politikayla yönetilmeye başlandığı söylenebilir. Demokrasi vaadi ile tek partili siyasal hayata son veren DP hükümetinin iç güvenliğe ilişkin ilk faaliyetlerinden biri ülkede sosyal barışı tesis etmek amacıyla çıkarılan "14 Temmuz 1950 tarihli 'Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun" adıyla yasalaşmış, 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenmiş olan pek suçu af ve tenzil eden" genel af olmuştur (Sönmez, 2012: 111). Ancak Genel Af ile cezaevlerinden çıkan hükümlülerin bir kısmının 1950'li yılların başında Türkiye'de hızlanmaya başlayan kentleşme ile köyden kente yoğun göç sonucu kent merkezlerinin yeni ve yoğun nüfusuna dahil olmasıyla polis sorumluluk sahasında asayiş olaylarını artırdığını da söylemek mümkündür (Yıldız, 2015). Söz konusu asayiş olaylarına etkin müdahale edecek polis sayısı ise bu yıllarda azdır. Örneğin 1950 yılında toplam nüfus üzerinden oranlandığında Türkiye'de her 504 kişiye için bir polis görev yaparken, 1955 yılında 610 kişi için bir polis, 1960 yılında ise 751 kişi için bir polis görev yapmaktadır (Demirbaş, 2005:149).

1950'li yılların Türkiye'nin sosyal ve ekonomik hayatına getirdiği motorlu araç kullanımının artması, işsizlik, plansız şehirleşme, işçi nüfusunun artması, kırsaldan kente yoğun göç, genç nüfusun kentlerde artışı gibi hızlı değişimler karşısında bu dönemde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün personel ve lojistik yönden yetersizliği açıktır (EGM, 1995). Söz konusu yıllarda özellikle taşra teşkilatında personel yetersizliği sebebiyle hizmet içi eğitimler aksatılmış, bütçe yetersizliği yüzünden araç ve teçhizat alımı kısıtlanmış, modern suç önleme ve suç tespitine

ilişkin teknik donanımdan eksik birimler öne çıkmaktadır (EGM, 1973). Emniyet Genel Müdürlüğünün bu eksikliklerinin farkında olan Menderes Hükümeti ise polis teşkilatının güçlendirilmesi amacıyla eksikliklerin tespiti ve çözüm önerileri için Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'den bir polis heyeti davet ederek bir inceleme başlatmıştır (Pişkin ve Altuncuoğlu, 2023: 431). O döneme kadar kıta Avrupası polisliği sistemine dayalı Fransa ve Almanya polis teşkilatlarının ekseninde reform çalışmaları yürütülmesinin ardından 1950'li yıllarda ilk kez Anglo-Saxon polislik sistemine dahil bir uzman grubunun görüşlerinden yararlanıldığı görülmektedir (Özdemir, 2009). Söz konusu uzmanların inceleme sonucunda polisin mesai saatlerinin ivedi bir şekilde iyileştirilmesi öne çıkmış ve hatta bir süre bu yönde yapılan reformlar uygulanmış olsa da ülkedeki asayiş olaylarının yoğunluğu sebebiyle az sayıdaki polisin uzun saatler boyu karakollarda yatılı kalarak çalışmasına devam edilmiştir (Pişkin ve Altuncuoğlu, 2023).

1950'li yılların gelişmelerine uyum sağlamak amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğü trafik hizmetleri ayrı bir branş olarak bu dönemde teşkil edilmiştir. Çeşitli mevzuat değişiklikleri ile özellikle 1950'li yılların ortasından itibaren polislerin maaş ve özlük haklarının iyileştirilmesine yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır (EGM, 1973).

1950'li yıllarda Emniyet Genel Müdürlüğü açısından önemli değişimlerden biri de polis istihbarat biriminin uzmanlaşmış ve taşrada teşkilatlanmış bir şekilde kurulmasıdır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından istihbarat biriminin kurulması teşkilatın web sitesinde şu şekilde özetlenmektedir:

1951 yılında doğrudan Emniyet Genel Müdürüne bağlı, ideolojik akımlar kontr-espionaj ve her türlü kaçakçılık konularında haber toplamak üzere "Özel Büro" teşekkül ettirilmiş, çeşitli illerde de bu büroya bağlı birimler faaliyete geçirilmiştir. Yine bu yılda, ilk istihbarat eğitimi olan "Yeraltı ve Yıkıcı Faaliyetlerle Mücadele Kursu" düzenlenmiş; ilk defa İstihbarat hizmetlerinde çalışacak personel "istihbarat branşına" geçirilmeye başlanmış; Önemli İşler Müdürlüğü personelinin yapacağı "görevler" kurs sonrasında netleşmiş; ilk defa Önemli İşler Müdürlüğüne bağlı taşra birimleri Özel Büro ya da Küçük Grupların oluşturulmasına başlanmış; ilk defa merkez ve taşra birimleri ile polis istihbarat birimince kurumsallığa doğru yeni adımlar atılmıştır. ("Tarihçe", egm.gov.tr.).

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yukarıda ifade edilen Önemli İşler Müdürlüğü'nün teşkil edilmesinde ABD Merkezi İstihbarat Birimi'nin (CIA) etkisi oldukça fazladır. Gerek istihbarat yapılanmasının organizasyonu gerek eğitim materyalleri ve kurs içeriklerinin hazırlanması gerekse personelin yetiştirilmesi noktasında CIA doğrudan rol oynamıştır (Özdemir, 2009: 30). Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bu önemli birimindeki ABD kaynaklı uzman ve eğitim desteği devam ederken aynı tarihlerde Türkiye'nin Kuzey Atlantik Anlaşması'na (NATO) üyeliği de gerçekleşmiştir. Böylelikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında polis teşkilatı üzerindeki Fransa ve Almanya etkisi, bu dönemde gerek güvenlik tehditleri gerekse yapılanma ve operasyon seviyesi açısından yerini ABD'ye bırakmıştır. Aşağıdaki ifade bu etkiyi özetler niteliktedir:

“(…) aynı dönemde Türkiye'ye, bir taraftan Sovyetler Birliği'nden diğer taraftan da Almanya'dan sosyalizmi savunup sonradan pişman olan ya da sosyalizm rejiminden korkup kaçan sığınmacı komünistler gelmişti. Türkiye'den de eğitim ve benzeri vesilelerle yurtdışına çıkmış, bulunduğu ülkelerde sosyalizmle tanışmış ve bu rejimi benimseyip Türkiye'ye sosyalizm rejimini getirmek hevesiyle tekrar ülkeye dönmüş komünistlerin varlığına da bu dönemde ciddi oranlarda rastlanmaktadır. ABD'li yetkililer müttefiki Türkiye'deki bu hareketliliği görerek Türk Emniyet Teşkilatı personeline komünizmle mücadele tabanlı “Yeraltı ve Yıkıcı Faaliyetlerle Mücadele Kursu vermeyi teklif etmiştir. 1951 yılında faaliyete geçen Önemli İşler Müdürlüğü personeli yukarıda bahsi geçen bu kursu başarıyla bitiren personel arasından atanmış, ilk atamalarda ise kursu veren CIA yetkililerinin inisiyatifıyla gerçekleştirilerek o dönemde ABD açısından önem arz eden illerde öncelikli yapılanmalar sağlanmıştır” (Özdemir, 2009: 31).

1950'li yıllarda Emniyet Genel Müdürlüğü açısından iki toplumsal olayın önemli tarihsel etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki 1955 yılında yaşanan “6-7 Eylül Olayları” olarak bilinen toplumsal infiale dayalı eylemler, diğeri ise 28-29 Nisan 1960 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi kampüsünde gerçekleşen öğrenci olaylarıdır. İlk olarak 1950'li yılların başından itibaren Kıbrıs'taki Türk nüfusuna yönelik Kıbrıs Rumları tarafından yapılan baskılar önemli bir dış politika gündemi olarak öne çıkmaktaydı. Türkiye'deki vatandaşların bu konudaki hassasiyetinin yüksek olduğu bir dönemde DP iktidarına yakın olduğu bilinen bir Gazete'de İstanbul'daki Rum asıllı vatandaşların Kıbrıs Rum örgütüne destek

olmak üzere aralarında para topladıkları haberi yayınlanmış, bu haberdan birkaç gün sonra ise 6 Eylül 1955 tarihinde “Rumlar, Selanik’te Atamızın evini yaktılar” başlıklı bir haberle tüm İstanbul’a gazetenin dağıtılması sağlanmıştır (Güven, 2005:12). Sonrasında dezenformasyon olduğu ortaya çıkan bu haberlerle birlikte İstanbul’daki gayrimüslimlerin yoğun olarak ikamet ettiği yerlerdeki ev, işyeri ve araçlar kalabalık bir grup tarafından saldırıya uğramış, olaylar neticesinde onlarca kişi ölmüş, binlerce ev, işyeri ile birçok sayıda kilise, sinagog ve özel okul yağmalanmıştır. Söz konusu olayın bu denli büyümesinin sorumlusu olarak İstanbul polisinin başarısızlığı öne sürülmüş, dönemin Emniyet Genel Müdürü ve İstanbul İl Emniyet Müdürü başta olmak üzere pek çok sayıda polis yöneticisi görevden alınarak yüzlerce polis hakkında soruşturma açılmıştır (Özdemir, 2009: 35-36). Nitekim bu olayların ardından ilan edilen sıkıyönetim ile Emniyet Genel Müdürlüğü bir anlamda pasif hale getirilmiştir.

Sıkıyönetimin ardından özellikle dönemin muhalif basın ve siyasetçileri tarafından eleştirilerin hedefinde olan İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü’nün kamu düzeni ve asayişini temin noktasında yetersizliğini gözler önüne seren diğer önemli etmen ise 28-29 Nisan 1960 öğrenci olayları olmuştur. İstanbul Üniversitesi Beyazıt kampüsünde DP hükümetini protesto için toplanan öğrenci grubu polislerin uyarılarına rağmen dağıtılamamıştır. Olaylara müdahale etmek için atlı polisler kalabalık öğrenci grubunun içerisine girmiş, korkan atlardan düşen polislerin protesto eylemleri arasında kalması ve akabinde panikleyerek ateş etmeye başlamaları ile protesto gösterisi tamamen kontrolden çıkmıştır (Özdemir, 2009: 74). Bunun üzerinde öğrenci olaylarına müdahale etmek üzere gelen İstanbul İl Alay Komutanlığından tanklı askeri birlik gösterici öğrenci grubu tarafından alkış ve sloganlarla karşılanmıştır (Başgil, 2019). Askerin varlığına güvenerek bir grup öğrenci polise karşı daha şiddetli bir saldırıya geçtiğinde ise havaya ateş ettiğini iddia eden bir polisin silahından çıkan bir mermi protestocu bir gence isabet etmiştir (Başgil, 2019:189). Tüm bu olaylar bir araya geldiğinde muhalif basının da etkisiyle birlikte 27 Mayıs 1960 askeri darbesine zemin hazırlayan bir ortama sebebiyet vermiştir.

3. ASKERİ DARBELERİN EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Cumhuriyet tarihinde yaşanan ilk askeri darbe olan 27 Mayıs 1960 darbesinin siyasal, sosyal, ekonomik ve hukuki açıdan etkilerine ilişkin günümüze kadar yayınlanan pek çok çalışma olmasına rağmen askeri darbenin özelde Emniyet Genel Müdürlüğü üzerindeki etkisini araştıran az sayıda yayın bulunmaktadır. Nitekim 27 Mayıs 1960 darbesinin bir anlamda polis teşkilatının zafiyetinin nelere mal olacağına açık bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin demokrasi mücadelesinde etkin ve güçlü bir polis teşkilatının önemini anlaşılması için 1950'li yılların deneyimlerinden uzun süre bir ders çıkarıldığını söylemek mümkün değildir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin öncülü olan toplumsal olaylara eğitilmiş, donanımlı ve sayı açısından yeterli polislerin müdahale etmesi sonucunda söz konusu olayların daha barışçıl yöntemlerle bastırılacağı öngörülmektedir. Söz konusu askeri darbe aynı zamanda Emniyet Genel Müdürlüğünün kamu düzeninin sağlamadaki zafiyeti karşısında ordunun iç güvenliği ele alma pratiğini de oluşturmuştur. Sivil bürokrasi olarak tanımlanabilecek polis teşkilatı, bu şekilde askeri bürokrasi ile bir anlamda örtülü bir güç mücadelesine de girişmiş; özellikle İçişleri Bakanlığı başlısı ve her ikisi de iç güvenlik kurumu olan Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığını uzun yıllar sıklıkla karşı karşıya getirmiştir (Öz Yıldız, 2022).

27 Mayıs 1960 darbesinin Emniyet Genel Müdürlüğü üzerindeki olumsuz etkilerinden birinin polisin halk nezdindeki saygınlık ve güvenini azaltması olduğu söylenebilir. Nitekim 1960'lı yıllarda ve devam eden süreçte sık sık ilan edilen sıkıyönetim dönemleri, Emniyet Genel Müdürlüğünü bir iç güvenlik kurumu olarak pasif hale getirerek bir anlamda halk nezdinde itibarsızlaştırmıştır. Belirtilen dönemde silahlı sivil güç olarak ordu tarafından bir tehdit olarak görülebilen Emniyet Genel Müdürlüğünün yönetimi, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra uzun bir dönem ordunun ilgi odağı olarak kalmış, merkez ve taşra teşkilatları ile polis eğitim kurumlarının önemli görevlerine ya ordudan emekli subaylar getirilmiş ya da Genelkurmay tarafından onaylanan sivillerin atanması sağlanmıştır (Oktay, 2013: 2). "Netice itibarıyla 27 Mayıs Darbesi'ne zemin hazırlayan süreçte 'halkın düşmanı' olarak algılanan polis, 27 Mayıs darbesi sonrasında yönetime el koyan 'halkın kurtarıcısı' ordu yöneticileri tarafından büyük bir baskı altına alınmıştır." (Yıldız, 2015).

Öğrenci olayları ve toplumsal eylemleri yönetme açısından kurumsal, teknik ve personel yetersizliğiyle yüzleşen Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde 1965 yılında profesyonel bir toplumsal olaylara müdahale birimi teşkil edilmiştir. Toplum Zabıtası adıyla kurulan bu birim, merkez ve belirli illerdeki taşra yapılanmasıyla birlikte özellikle 1960'lı yıllarda artan toplumsal eylem, gösteri, grev gibi olaylara müdahaleden sorumlu kılınmıştır (Yıldız, 2015). 1965'ten 1982 yılına kadar faaliyet gösteren Toplum Zabıtası, polislin işçi ve gençlik hareketlerine müdahalesinde sorumlu tek uzman birim olmuştur. Söz konusu birim daha sonrasında 1982 yılında Çevik Kuvvet adı altında personel, lojistik ve eğitim açısından daha donanımlı hale getirilmiştir (EGM, 1995: 13). Ancak 1960'lı yılların siyasi ikliminde giderek etkisini artıran siyasi gerilimle birlikte büyük şehirlerde sık sık ilan edilen Sıkıyönetim kararları gölgesinde 1960'ların sonundaki işçi ve öğrenci olaylarının bastırılmayarak etkisinin büyümesi sonucu 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından verilen muhtıra ile mevcut hükümet istifaya zorlanmıştır (Yıldız, 2015).

Türk siyasal hayatında 12 Mart muhtırası ile 12 Eylül 1980 askeri darbesi arasındaki dokuz yılın altı yılı büyük şehirlerin çoğunda sıkıyönetim idaresiyle geçmiştir. Dolayısıyla 1970'li yılların önemli bir kısmında büyük şehirlerde Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin yıllarca askeri kuvvetlerin emrine girdiği söylenebilir. "1970'li yılların bu sıkıyönetimle geçen döneminde Türk Polis Teşkilatı, bir yandan ülkedeki ekonomik sorunlarla paralel olarak kurumsal yönden bütçe ve lojistik sıkıntısı yaşayıp diğer yandan dönemin siyasi ve sosyal koşullarıyla birlikte partizanlığın arttığı bir teşkilat haline gelerek militer etkilere tam anlamıyla açık bir hal almıştır" (Yıldız, 2015). Sıkıyönetim komutanlarının emrindeki polis teşkilatının askeri kültürün de etkisi altında olduğu açıktır. Bu durum sivil bir iç güvenlik teşkilatının halktan kopuşu ve bir anlamda kendi alt kültürünün de pekişmesini hızlandıran bir etmen olarak görülebilir.

Toplumsal ayrışma, ekonomik krizler, siyasal şiddet ve terör olayları gölgesinde geçen 1970'li yılların sonunda 12 Eylül 1980 darbesine zemin hazırlayan sebepler arasında başta yine Emniyet Genel Müdürlüğü'nün zafiyet içerisinde bırakılarak kamu düzenini sağlamada yetersiz kaldığı toplumsal olaylar yer almaktadır. Bu kez toplumda Alevi-Sünni ve sağ-sol ideolojik ayrımı üzerinden kısa sürede pek çok ile yayılan toplumsal eylem ve siyasal şiddet olaylarının

kontrol altına alınmasında polis teşkilatının yeteri kadar başarı gösterememesi sonucu karar verilen uzun süreli Sıkıyönetim dönemleri sonunda ordu yönetime bir darbe ile el koymuştur.

12 Eylül 1980 darbesi sonrasındaki zaman diliminde ise diğer darbelerin aksine Emniyet Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesine önem verilmiştir. Ancak bu kez askeri cunta yönetimi polis teşkilatını modern araçlar ve ağır silahlarla donatmış, Çevik Kuvvet ve Özel Harekât birimlerinin kurulmasına öncülük etmiş, polise geniş müdahale yetkileri vermiş, polislerin toplumdan uzak ve korunaklı alanlarda ikamet etmesini sağlayarak yeni inşa edilen hizmet binalarının da şehir merkezine uzak alanlarda kışla tarzı planlanmıştır (EGM, 1985). Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan “Cumhuriyet’in 60. Yılında Türk Polisi” başlıklı kitapta adeta askeri yönetimin 1980-1983 arası dönemde gerçekleştirdiği yeniliklerin gerekçeli bir savunması şöyle yapılmıştır:

12 Eylül 1980 tarihine kadar polis, güç koşullar içinde ve zayıf moralle hizmet vermeye çalışıyordu... 12 Eylül 1980’den sonra Teşkilatın yeniden güçlendirilme çalışmaları sırasında yillardır ele alınmayan bu konular ele alınarak hemen çözüm yolları saptanmış ve uygulamaya geçilmiştir. Bu dönemde Polis Evleri, Polis Lokalleri, Polis Tabldotları, Polis Dinlenme Tesisleri, Polis kantinleri açılarak hizmete sokulmuştur. (EGM, 1983:213).

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere askeri cuntanın 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası orduya kazandırdığı ayrıcalıklar 12 Eylül darbesi ile Emniyet Genel Müdürlüğüne de aktarılmaya çalışılmıştır. “Böylece ordu evleri, ordu pazarları gibi bu tarihten itibaren polis evleri, polis kantinleri gibi polisi giderek halktan kopuk bir sosyalleşme içine iten kurumsal yapılara” yer vermeye başlanarak önemli bir bütçe de aynı askeri lojmanların mantığı çerçevesinde inşa edilen polis lojmanlarının yapımına ayrılmıştır (Yıldız, 2015; EGM,1983: 175).

4. 1990’LI YILLARDA KÜRESELLEŞME, TERÖRLE MÜCADELE VE DEMOKRATİKLEŞME EKSENİNDE TÜRK POLİS TEŞKİLATI

1990’lı yıllara damga vuran en önemli olaylardan biri de Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle iki kutuplu dünya sistemin ortadan kalkarak küreselleşme ve demokrasinin kaçınılmaz bir biçimde neredeyse tüm ülkelerin siyasal ve toplumsal

yapılarına etki etmesi sayılabilir. Bu süreç pek çok ülke için ezber bozan bir değişim ve karmaşayı da beraberinde getirmiş, uluslararası ilişkileri etkilediği gibi aynı zamanda geleneksel iç güvenlik tehditlerini de değiştirmiştir (Wilkinson, 1997). Bu dönemde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki polis teşkilatının gündeminde de sınır aşan suçlar, küresel terörizm, organize suçlar, uluslararası polis iş birliği gibi olgular giderek daha fazla yer almıştır.

1990'lı yıllarda Emniyet Genel Müdürlüğünün iç güvenlik faaliyetlerinin önemli bir kısmını PKK terör örgütüyle mücadele oluşturmuştur. 1991 yılında dünyada sosyalist bloğa ait ülkelerin Batı tipi demokrasiye geçmeye başlamasıyla birlikte PKK terör örgütü, silahlı eylemlerini yaygınlaştırarak özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hakimiyetini artırmayı hedeflemiştir (Aşkın, 2019). Artan terör eylemleriyle mücadele için ileri seviye taktik, silah ve teçhizatla donatılmış uzman ve nitelikli eğitime sahip polis birimi olan Özel Harekât Daire Başkanlığı'nın görev ve sorumlulukları bu dönemde önemli ölçüde genişletilerek personel sayısında da artış yaşanmıştır (EGM, 1995).

1990'lı yıllarda Türkiye'de, özellikle terörle mücadele süreçlerinde ve siyasi gelişmelerin etkisiyle polis ve insan hakları ilişkisi çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Bu dönemde, özellikle güvenlik güçlerinin terörle mücadele kapsamında aldığı önlemler ve uygulamalar nedeniyle bazı insan hakları ihlalleri eleştirilere maruz kaldığı gözlenmiştir. PKK'nın terör faaliyetlerinin etkili olduğu bir dönemde, Emniyet Genel Müdürlüğü de dahil Türkiye'de güvenlik güçleri terörle mücadelede çeşitli operasyonlar düzenlemiş, ancak, bu operasyonlar sırasında bazı insan hakları ihlalleri yaşandığına dair raporlar ortaya çıkmıştır. Gözaltında kötü muamele, keyfi tutuklamalar ve yargısız infazlar gibi olaylar eleştirilirken 1990'lı yıllarda, Türkiye'de birkaç defa da bölgesel düzeyde olağanüstü hâl ilan edilmiştir. Bu dönemlerde güvenlik güçlerine geniş yetkiler verilmesi aynı zamanda çeşitli insan hakları ihlallerine yol açabilecek bir ortamın oluşmasına da neden olmuştur. Dolayısıyla bu dönemdeki polis ve insan hakları ilişkisi, Türkiye'deki siyasi ve güvenlik atmosferine bağlı olarak oldukça karmaşık ve tartışmalı bir hal almıştır (Özbudun ve Gençkaya, 2010). Zira terörle mücadelenin etkin bir biçimde yürütülmesi için polisin güç kullanma yetkisi artırılmış, polisin güç kullanma yetkisinin artırıldığı durumlarda ise devreye insan hakları örgütleri girerek özgürlüklerin kısıtlanmasını eleştirmiştir. İnsan hakları örgütleri, bu

dönemde yaşanan ihlalleri belgelemeye ve kamuoyuna duyurmaya çalışırken Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) gibi kuruluşların polis şiddeti ve hak ihlalleri konusunda yayınladığı raporlar polis teşkilatının uygulamalarını hedef hale getirmiştir (Bandoğlu, 2016). Her ne kadar bu dönemde yaşanan olumsuzluklar olsa da Türkiye'nin daha sonraki yıllarda reformlar ve değişikliklerle insan hakları alanında ilerleme kaydettiği söylenebilir (EGM, 1995).

1996 yılında ortaya çıkan Susurluk skandalı, Türkiye'deki polis, siyaset ve organize suç örgütleri arasındaki karmaşık ilişkileri ve yolsuzlukları gün yüzüne çıkarmıştır. Susurluk skandalı, 3 Kasım 1996 tarihinde Susurluk ilçesinde meydana gelen bir trafik kazası sonucunda ortaya çıktı. Kazada bulunan araçta yer alan kişiler arasında bir Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısı, bir mafya lideri ve dönemin Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) görevlisi bulunuyordu (Sağlar ve Özgönül, 2021). Bu olayın ardından, Türkiye'de çeşitli kamu görevlileri, siyasetçiler, polis memurları ve mafya üyeleri arasındaki illegal bağlantılar ve yolsuzluklar gün yüzüne çıkmıştır. Skandalın ortaya çıkmasının ardından, Türkiye'de bir dizi adli ve idari soruşturma başlatılmış ve bazı kamu görevlileri, polis memurları ve mafya liderleri yargılanmıştır. Söz konusu olay, Türk kamuoyunda büyük bir etkisi yaratarak ülkede yolsuzluk, devlet içindeki illegal yapılar ve suç örgütleriyle mücadele konularında bir dizi reformun yapılmasına yol açmıştır. Susurluk skandalı, Türkiye'deki devlet ve güvenlik sistemindeki sorunları ve bu sorunların yolsuzluk ve suç örgütleriyle bağlantılarını gösteren önemli bir dönemeç olarak kabul edilmektedir (Sağlar ve Özgönül, 2021: 24). Bu kapsamda, Susurluk skandalı, Türkiye'de aynı zamanda polis reformlarına ve daha şeffaf bir yönetim anlayışına olan ihtiyacı vurgulayan bir faktör haline gelmiştir.

1990'lı yıllar, Türkiye'nin terörle mücadele, uyuşturucu ticareti ve diğer suçlarla mücadele gibi konularda uluslararası iş birliği faaliyetlerinin önem taşıdığı bir dönem olmuştur. Emniyet Genel Müdürlüğü, bu dönemde çeşitli uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerin emniyet birimleriyle iş birliği yaparak çeşitli sınır aşan güvenlik konularında bilgi paylaşımında bulunmuştur. Bu konuları ise özellikle terörle mücadele, uyuşturucu ticaretiyle mücadele, eğitimde iş birliği ve uluslararası bilgi paylaşımı olarak özetlemek mümkündür. Türkiye, bu dönemde özellikle PKK ve DHKP-C gibi terör örgütleriyle mücadelede uluslararası destek arayışında bulunmuş, bu çerçevede, terörle mücadelede deneyim sahibi olan

ülkelerle bilgi paylaşımı ve ortak operasyonlar düzenleme çabaları içinde olmuştur (Aşkın, 2019).

Küreselleşmenin hızla yayılması, Soğuk Savaşın bitmesiyle yönetim zaafı yaşayan pek çok yeni ülkenin var olması bu dönemde sınır aşan organize suçlarla mücadele meselesini ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, kara para aklama ve diğer suçlarla mücadele eden polis, bu alanda pek çok ulusal ve uluslararası operasyon düzenlemiştir. Özellikle uyuşturucu ticaretiyle mücadelede uluslararası iş birliği çerçevesinde Emniyet Genel Müdürlüğü, diğer ülkelerin emniyet birimleri ve uluslararası kuruluşlarla bu alandaki deneyimleri paylaşarak ortak operasyonlar düzenleme çabalarını artırmıştır (Wilkinson, 1997).

1990'lı yıllar, dünyada ve Türkiye'de aynı zamanda teknolojik gelişmelerin da hız kazandığı bir dönem olup polis teşkilatı da bu yıllarda bilgi teknolojilerini daha etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Emniyet Genel Müdürlüğünün merkez ve taşra teşkilatlarında bilgisayar sistemleri, internet kullanımı, iletişim ağı ve teknolojileri ile diğer güvenlik sistemleri daha yaygın hale gelmiştir. Ayrıca yine bu dönemde Emniyet Genel Müdürlüğü, diğer ülkelerin polis teşkilatları ve çeşitli uluslararası kuruluşlarla bilgi paylaşımını teşvik ederek uluslararası seminerler, konferanslar ve eğitim programları aracılığıyla bilgi ve deneyim alışverişine katkıda bulunmuştur.

5. YIRMİBİRİNCİ YÜZYIL KRİZLERİNİN EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dünya, 21. yüzyılda önceki dönemlere kıyasla oldukça fazla sayıda küresel krizle karşılaşmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılın daha başında, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York ve Washington şehirlerinde El Kaide terör örgütü tarafından saldırılar gerçekleştirilmiştir. Binlerce kişinin hayatını kaybettiği bu olaylar ABD'nin terörle mücadele stratejisini ve dolayısıyla küresel güvenlik politikalarını derinden etkileyen bir dönemeç olarak kabul edilebilir. Söz konusu olayların uluslararası ilişkiler ile güvenlik politikalarında önemli değişikliklere neden olduğu söylenebilir. Bu dönemden itibaren küresel terörizmle mücadele tüm demokratik ülkeler kadar Türkiye'nin de güvenlik politikalarına dahil olmuş ve Emniyet Genel Müdürlüğünün uluslararası iş birliğine dayalı terörle mücadele faaliyetlerini hızlandırmıştır.

2000’li yılların başları özellikle Türk polis teşkilatındaki köklü ve hızlı demokratik reformlara da sahne olmuştur. 1995 yılında Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması sonrasında 1999 yılında Türkiye’nin Kopenhag Kriterleri’ni yerine getirmesi halinde AB üyeliğinin gerçekleşebileceğine dair bir karar alınmıştır (Bandoğlu, 2016). Bu noktada Kopenhag Kriterleri’ne uyum sağlanması maksadıyla 2001 ve 2004 yılları arasında Türkiye’de çeşitli anayasal reformlar, kanun düzenlemeleri paketleri gibi bir dizi köklü demokratikleşme hareketi başlamıştır. Özellikle AB’ye uyum sürecinin en önemli başlığı olan Adalet ve İçişleri başlığı altında bu dönemde pek çok uluslararası proje ve iş birliği çalışmalarıyla Emniyet Genel Müdürlüğünde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu reformların önemli kısmını ise askeri vesayetten uzaklaşma politikaları oluşturmuştur. Gerçekleştirilen çok sayıda AB projeleri ile nihai hedef olarak askeri vesayet etkisinin ortadan kaldırıldığı, doğrudan siyasi otoriteye bağlı, eğitim ve nitelik yönünden profesyonel yeknesak bir polislik sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir.

2000’li yıllar, aynı zamanda Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde gerek insan hakları gerekse polis halk ilişkilerinin güçlendirilmesi bakımından da önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Nitekim yine AB’ye üyelik sürecinde önemli adımlardan biri olan 2008 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren Ulusal Program’da “siyasi kriterler alt başlığında iç güvenliğin sivilleştirilmesi ile ilgili olarak iç güvenlik hizmetinin, Hükümetin belirleyeceği politikalar doğrultusunda ve yine Hükümetin denetim ve gözetiminde; hukukun üstünlüğü ve insan hak ve hürriyetleri çerçevesinde, kolluk kuvvetlerinin profesyonel ve uzmanlaşmış birimleri tarafından yerine getirileceği” taahhütü verilmiştir (Bandoğlu, 2016: 88).

Emniyet Genel Müdürlüğü açısından önemli gelişmelerden biri de 2009 yılında polis-jandarma sorumluluk bölgelerinin yeniden düzenlenerek Türkiye genelinde tüm ilçe merkezlerindeki asayiş görev ve sorumluluklarının polis teşkilatına devredilmesidir. Bu dönemdeki anlayış çerçevesinde iç güvenliğin sivilleştirilmesinin temel kriterleri olarak polisin sorumluluk sahasının genişletilerek jandarmanın statüsünün değiştirilmesi hedeflenmiş ve nihayetinde Jandarma Genel Komutanlığı üzerinden askeri görevler alınarak doğrudan İçişleri Bakanlığı’na bağlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Her ne kadar o dönem

için bu hedef gerçekleştirilmemiş olsa da “Şubat 2010 tarihinde, mülki amirlerin talebi olmadan da askerin toplumsal hadiselerle el koyabilmesini ve tüm kolluk kuvvetlerinin bölgedeki en yüksek Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlanmasını sağlayan EMASYA protokolü yürürlükten kaldırılmıştır” (Öz Yıldız, 2022: 86).

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından demokratik reformların uygulama sürecinin 21. yüzyılın ikinci on yılında dünyada ve Türkiye’deki önemli güvenlik krizleri sebebiyle çeşitli kesintilere uğradığını söylemek mümkündür. Tek cümle ile özetlenecek olursa Arap Baharı sonrası 2011 yılında Türkiye’ye yönelik başlayan Suriyeli göçmen sorunu ve sınır güvenliği tehditleri, 2013 yılının bahar aylarında yaşanan Taksim Gezi Parkı eylemleri, 17-25 Aralık 2013 tarihinde gerçekleşen yargısal darbe girişimleri, 6-8 Ekim 2014’te PKK terör örgütü üye ve sempatizanlarının 35 il ve 96 ilçede gerçekleştirdiği saldırılar ile 2015’in sonlarında başlayıp 2016 yılına kadar devam eden Diyarbakır’daki Sur çatışmaları Emniyet Genel Müdürlüğü’nün temel mücadele alanlarını oluşturmuştur (Demir, 2016: Aşkın, 2019, Öz Yıldız, 2022).

Türkiye’nin 2015 sonrasında terör örgütleriyle mücadelede yeni bir döneme girmesiyle PKK, IŞİD ve diğer terör örgütleriyle mücadelede polise faaliyet ve müdahaleler etkin bir rol oynamıştır. Zira önceki dönemlerde sınır bölgeleri ve kırsal alanda silahlı faaliyetlerini sürdüren terör örgütleri eylemlerini 2016 yılında kent merkezlerine taşıyarak doğrudan Emniyet Genel Müdürlüğü’nün sorumluluk sahasında tehdit oluşturmaya başlamıştır. Aşağıdaki olaylar terör örgütlerinin bu dönemki eylem stratejisine örnek olarak verilebilir:

“11 Aralık 2016 günü İstanbul Beşiktaş’ta toplu şekilde bulunan emniyet görevlilerine yönelik intihar saldırısı meydana gelmiş, çoğu polis memuru olan 44 kişi şehit olmuştur. Ardından 17 Aralık 2016 günü Kayseri ilinde askerlerin bulunduğu araca yönelik intihar saldırısı düzenlenmiş, silahsız ve otobüs bekleyen 14 asker şehit olmuştur. 05 Ocak 2017 tarihinde PKK terör örgütü İzmir Adliyesi önünde görevli polis ve adliye çalışanlarına yönelik öncelikle bombalı aracın patlatılması ve sonrasında anti-tank roketler, el bombaları ve otomatik tüfekler ile saldırı planlanmıştır.” (Aşkın, 2019: 115)

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen bir kalkışma hareketi ile TSK içindeki Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ile bağlantılı bazı askeri gruplar,

hükümete karşı bir darbe yapma girişiminde bulunmuştur. Bu girişimde, darbeci askerler Ankara ve İstanbul'da kamu binalarını bombalamış, sokağa çıkan halka ateş açmıştır. Türkiye'nin iç ve dış politikasından önemli değişikliklere sebep olan bu olayların kontrol altına alınması ve daha sonrasında FETÖ mensubu olduğu iddia edilen kişilere yönelik geniş operasyonları gerçekleştiren temel kurumlardan biri ise Emniyet Genel Müdürlüğü olmuştur. Bu süreçte polis teşkilatı FETÖ ile mücadelenin kilit noktası haline gelmiştir.

Askeri darbelerin başarısızlığa uğraması için güçlü bir polis teşkilatının bulunmasına yönelik anlayış neticesinde ise 2016 sonrasında Emniyet Genel Müdürlüğü'nün eğitim ve teknik altyapısının güçlendirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu dönemde Polis Akademisi Başkanlığı bünyesinde gerçekleştirilen köklü eğitim reformları ile nitelikli polis yetiştirme politikaları önem kazanmıştır. Ayrıca internet üzerinden yapılan suçlarla mücadele, dijital veri analizi ve güvenlik kameraları gibi teknolojik çözümlerle polis çalışmaları daha etkin hale getirilmiştir.

2019 yılında başlayan dünya geneline yayılarak ve Türkiye'yi de yakından etkileyen Covid-19 pandemisinin yaşamın tüm alanlarını etkilemesi, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Türkiye'yi derinden etkileyen ve on binlerce vatandaşın hayatını kaybettiği deprem felaketleri gibi doğal afet dönemlerinde ise Emniyet Genel Müdürlüğü bu kez topluma hizmet ve vatandaşlara yardımcı olmak amacıyla pek çok sosyal sorumluluk ve görevi eksiksiz yerine getirmiştir. Bu çerçevede kriz ve güvenlik tehditlerinin ana gündemi oluşturduğu 21. yüzyılda polis teşkilatının önceki dönemlere göre değişim ve dönüşümlere daha kolay adapte olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Cumhuriyet'in kurulduğu 1923 yılından günümüze kadarki yüz yıllık süreç içerisinde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kronolojik tarihçesinin analiz edildiği bu çalışma neticesinde Türk polis teşkilatının gelişimi ve başarısının zaman zaman duraksadığı, bazen gerilediği çoğu zaman ise yükseldiği dönemlerin yaşandığı tespit edilmiştir. Sivil ve profesyonel bir iç güvenlik kurumu olarak Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kurumsal hayatındaki dönüm noktaları ile Türkiye'nin siyasal hayatındaki önemli gelişmeler arasındaki doğrudan bağlantı, bu çalışmada öne çıkan analiz sonuçlarından birini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın bir neticesi, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kuruluş felsefesi ve erken Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen reformların temel dayanağının Fransız polislik sistemi olduğudur. Merkezi yapıda, üniter bir devlet rejimi için uygun, iktidar açısından denetimi kolay ve aynı zamanda farklı kültürel unsurları da bir arada tutan polislik sistemi olan Fransız tipi polislik, bu açıdan hem Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde hem de erken Cumhuriyet döneminde ideal bir örnek oluşturmuştur. Her ne kadar zaman zaman Almanya ve İngiltere polislik uygulamaları örnek alınarak çeşitli reformlar başlatılmış olsa da Emniyet Genel Müdürlüğü üzerindeki baskın Fransız tipi polislik etkisi yadsınamaz. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Anglo-Saxon polislik etkisinin hissedildiği değişimlerin ise Türkiye'nin NATO üyeliği ise başladığı ve iç güvenlik tehditlerinin NATO kapsamında güncellendiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda Emniyet Genel Müdürlüğü'nün reform ihtiyacının tespiti için yabancı uzman ve heyetlerden destek istenmesini içeren uygulamaların ise genel olarak 12 Eylül 1980 darbesi ile birlikte sona erdiği gözlenmektedir.

İkinci olarak bu çalışmada açık bir şekilde ortaya konulmaktadır ki Türkiye'de askeri darbelerin hedefine ulaşması ile Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kamu düzenini sağlamada zafiyet göstermesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri darbelerine bakıldığında söz konusu sürecin hemen öncesinde geniş çaplı toplumsal eylem ve yaygın siyasal şiddet eylemleri baş göstermiş ve polis teşkilatı bu olayların yönetiminde gerek eğitimsizlik gerekse personel ve teknik imkân kısıtlılığından dolayı başarısız olmuştur. Bu döngünün kırılması ise 15 Temmuz 2016 tarihindeki başarısız kalkışma hareketi ile gerçekleşmiştir. Bahsi geçen kalkışmanın öncesinde yaşanan Gezi Parkı olayları gibi geniş çaplı toplumsal eylemler ve Diyarbakır'da gelişen siyasal şiddet olayları Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından kontrol edilebilmiş, akabinde askeri kalkışma girişimi de başarıyla engellenebilmiştir.

Üçüncü olarak, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kronolojik tarihçesi içerisinde siyasal şiddetle mücadele sorumluluğunun git gide arttığı görülmektedir. Özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren başlayan süreçte polisin siyasal şiddet ve terör olaylarıyla mücadele görevi, 1990'lı yıllarda öncelikli bir hal almış, 21. yüzyılın küresel terör tehditleriyle mücadele, polisin temel sorumluluğu haline gelmiştir. Diğer taraftan polisin toplumla iyi ilişkiler kurabilme ihtiyacı ile pandemi

ve doğal afetler gibi küresel insani krizlerde kişilere yardım etme, dayanışma ve toplumsal hizmet sorumluluğu da artmıştır. Bu noktada geçmiş dönemlerde eğitim, personel, lojistik ve teknik anlamda yetersizliklerle birlikte kolluk gücü ile kolluk hizmeti arasında tercih yapmak zorunda kalan polis teşkilatının günümüzde her iki fonksiyonu da başarıyla yerine getirdiğini söylemek mümkündür.

Cumhuriyet'in ikinci yüz yılına girilen süreçte Emniyet Genel Müdürlüğünün kuruluşundan bu yana yaşanan hem başarı hem de başarısızlıklardan edinilen oldukça kapsamlı bir birikiminin bulunduğu açıktır. Geçmiş dönem deneyimleri polis teşkilatı içinde gerçekleşen reformların sürekliliğinin önemini göstermektedir. Bu noktada hızla değişen iç ve dış güvenlik tehditleri karşısında Emniyet Genel Müdürlüğünün idari ve hukuki yönden ivedi ve rasyonel mücadele yöntemleri geliştirebilmesi, başta personel niteliği, eğitim ve teknik donanımın artırılması ile mümkün olacaktır. Bu noktada Türk polis teşkilatının hem geçmiş tecrübeleri göz önünde bulunduran hem de geleceği rasyonel ve doğru okuyan bir vizyonla yönetilmesi önem taşımaktadır ki Emniyet Genel Müdürlüğü yönetiminin zaman içerisinde bahsedilen vizyona yaklaştığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akandere, O. (1988). *Millî Şef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler (1938–1945)*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Alıyot, H. (2008). *Türkiye’de Zabıta: Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum*. EGM Türk Polis Tarihi Araştırmaları Yayınları. Ankara: Kozan Ofset.

Aşkın, H. (2019). *Bölücü Terörle Mücadele ve Toplumsal Duyarlılık Oluşturmada Sosyal Medya Faktörü: İzmir Polisi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Başgil, A.F. (2019). *27 Mayıs Darbesi ve Sebepleri*. (52.bs.) İstanbul: Yağmur Yayınevi.

Bayley, D. (1985). *Patterns of Policing*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Demirbaş, D. (2005) “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Polis Teşkilatı”. *Polis Dergisi*. 11 (43).ss: 719-756.

Dündar, N. (1995). 150. Kuruluş Yıldönümünde Türk Polisi. Ankara: EGM Yayınevi.

EGM- Emniyet Genel Müdürlüğü. (1973). *Cumhuriyet’in 50. Yılında Türk Polisi*. Ankara: EGM.

EGM- Emniyet Genel Müdürlüğü. (1983). *Cumhuriyet’in 60. Yılında Türk Polisi*. Ankara: EGM.

EGM-Emniyet Genel Müdürlüğü. (1995). *Milletimizin Hizmetinde 150 Yıl (1845–1995)*. Ankara: EGM.

EGM. (2023) Tarihçe. Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023. <https://www.egm.gov.tr/istihbarat/istihbarat-tarihce>.

Ergut F. (2012). *Modern Devlet ve Polis: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Toplumsal Denetimin Diyalektiği*. İstanbul: İletişim.

Gleizal. J. , Domenach. G. , Journes. C. (2000). *Batı Demokrasilerinde Polis*. (Çev. M. Kandemir). Ankara: Temiz.

Kunter, N, Yenisey, F ve Nuhoğlu A. (2010). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Beta Yayınları.

Levly N. (2009). "Polislikle İlgili Bilgilerin Dolaşım Tarzları: Osmanlı Polisi İçin Fransız Modelimi?", (iç). *Jandarma ve Polis*. (Ed.) Noemi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumarkine. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Neocleous. M. (2000). *The Fabrication Of Social Order: A Critical Theory of Police Power*. London: Pluto Press.

Öz Yıldız, S. (2022). *Demokratik Polislik: Teori ve Uygulamalar*. (5.bs.) Ankara: Polis Akademisi Yayınları

Özbudun, E ve Gençkaya, Ö.F. (2010). *Türkiye’de Demokratikleşme ve Anayasa Yapımı Politikası*. İstanbul: Doğan Yayınları.

Özdemir, C. (2009). *Önemli İşler Dairesi*. İstanbul: Doğan Kitap.

Pişkin Ç. ve Altuncuoğlu, N. (2023). Demokrat Parti’nin Son Döneminde Türkiye’nin İç Güvenliğine Etki Eden Olaylar ve Türk Polis Teşkilatı (1957-1960). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. XXIII/46. Ss: 425-457.

Poggi. G. (2007). *Devlet/ Doğası. Gelişimi ve Geleceği*. (Çev. Ş. Kut-B. Toprak) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Sağlar, F ve Özgönül E. (2021). *Kod Adı: Susurluk/ Derin İlişkiler*. (22.bs.) Ankara: Arkadaş Yayınları.

Sönmez, C.S. (2012). Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: "Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun". *Yönetim Bilimleri Dergisi*. Cilt: 10, Sayı: 20, ss. 111-136.

Tomlins, C. (1993). *Law, Labor, and Ideology in the Early American Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tongur, H. (1946). *Türkiye’de Genel Kolluk*. Ankara: Kanaat Basımevi.

Vanhanen, T. (1990). *The Process of Democratization: A Comparative Study of 147 States*. New York: Crane Russak.

Wilkinson, P. (1997). “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, C. Güzel (Der.), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. Ankara: Ayraç Yayınları.

Yıldız, S. (2015). *Türkiye’de Polis Siyaset İlişkisine Dönemsel Bir Bakış: 12 Mart 1971-12 Eylül 1980 Arası Türk Polis Teşkilatı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zhussipbek, G. (2009). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Tanımı ve Düşünsel Arka Planı. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*. 5(19). Ss:71-88.

Zürcher, E. J. (2009). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. (24. Bs.) İstanbul: İletişim Yayınları.